126-С/178 від 30.04.21

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора, Колодія Анатолія Миколайовича на дисертаційне дослідження та автореферат Очколяса Дмитра Вікторовича «Теоретична юридична наука як доктринальна основа правової ідеології» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Київ, 2021

Актуальність теми пояснюється тим, що сучасне національне право, як і будь-яке інше соціальне явище, має власну теоретичну основу і на теперішній час, існує як певна статико-динамічна система, що здійснює соціальну регуляцію та охорону суспільних відносин, характеризується спрямованістю та є основою для формування майбутнього права. Особливо це стосується правової ідеології, яка є одним з найбільш динамічних явищ у правовій системі будь-якої держави, але разом з тим вона у найбільшій мірі пов'язана з минулим, витікає з нього, еволюційно трансформується з попереднього стану, відображає рівень сучасної правосвідомості, що склалася у суспільстві та осмислює перспективи розвитку майбутніх державно-правових реалій.

Актуалізація теми зумовлюється також тим, що відбувається певне реформування методології юридичної науки. Здається, що це реформування необхідно пов'язувати, насамперед, не з відмовою від одних, «застарілих», «архаїчних» методів і запровадженням, більш сучасних, постмодерністських, а із їх якісним і кількісним збагаченням, їх діалектичним використанням, розглядом державно-правових явищ у спектрі і тих і інших.

Отже, дійсно існує об'єктивна необхідність з'ясування ролі та значення теоретичної юридичної науки як доктринальної основи правової ідеології. Є нагальна потреба в розробці ґрунтовної теоретичної бази юридичної науки, а у її межах правової ідеології. Ця проблема, безумовно, вимагає фундаментальних наукових досліджень. До того ж в сучасній юридичній науці України фактично відсутні комплексні теоретико-методологічні дослідження теоретичної

юридичної науки. Тому монографічна та фундаментальна розробка цих питань сприймається як своєчасна та необхідна.

Враховуючи викладене можна констатувати той факт, що дисертантом вдало формулюються та обґрунтовуються мета і завдання дослідження, визначаються його об'єкт та предмет. Зокрема, предмет, за думкою дисертанта, охоплює собою теоретичну юридичну науку як доктринальну основу правової ідеології (с. 6).

Достатньою та різноманітною є методологічна основа дослідження, яка передбачає використання сукупності методологічних підходів, філософських (світоглядних), загальнонаукових та спеціально-наукових методів. Зокрема: методологічних підходів (феноменологічного, герменевтичного, аксіологічного, системного); філософських методів (діалектичного, ідеалістичного, аксіологічного, історико-правового, формально-логічного, системно-функціонального, системно-структурного, прогностичного) (с. 6 – 7).

Наукова новизна роботи, в самому загальному вигляді, полягає в тому, що дисертант здійснив цілісний, комплексний та системний аналіз проблем теоретичної юридичної науки як доктринальної основи правової ідеології. Більш конкретно до основних положень роботи, які відрізняються науковою новизною, можна віднести:

- авторське дослідження історії становлення юридичної науки та, у зв'язку із цим, висновок, що кожна наука має свій еволюційний цикл, який об'єднує такі складові етапи, як: 1) виникнення (старт); 2) зрілість; 3) стагнація; 4) криза; 5) новий старт, оновлення науки, обґрунтування нових ідей (с. 14);

- висновок, що «Теоретико-понятійні межі цього напрямку юридичної науки стрімко змінюються шляхом введення нових категорій, підходів і прийомів дослідження, таких як правова герменевтика, правова семантика, правова кібернетика, правова семіотика, правова лінгвістика, правова метатеорія, правова синергетика та багато інших, які приголомшують своєю образністю, масштабністю і навіть метафоричною багатозначністю (с. 35);

- визначення згідно якого «… на нашу думку, *методологію юридичної науки* можливо охарактеризувати як здійснювані на різних рівнях (філософський, загальнонауковий, конкретних наук, методики і техніки) дослідження загальних підстав, шляхів, закономірностей наукового пізнання, його принципів і методів, спрямованих на розробку положень, що надають можливість обирати засоби і формувати процедури ефективного вирішення проблем і завдань, що виникають в процесі науково-дослідної діяльності» (с. 42);

- оригінальна дефініція, що «На нашу думку, загальнотеоретична наука – це різновид теоретико-історичних наук, предметом вивчення якої є держава і право як засоби управління суспільством, загальні проблеми природи права, правової дійсності, що мають фундаментальний характер та проблеми, важливі для юриспруденції в цілому» (с. 57);

- узагальнення, що «… предмет теоретичної юридичної науки становлять об'єктивно обумовлені, історично конкретизовані та методологічно обґрунтовані загальні закономірності права і держави як динамічних категорій, що взаємодіють між собою та основними сферами життєдіяльності суспільства і мають суб'єктивні аспекти прояву у правах людини, правосвідомості, правовій культурі та правовій поведінці» (с. 99);

- обґрунтування дисертантом власного бачення природи загальнотеоретичної науки, згідно якого «… це сукупність основних ознак, якостей та властивостей цієї науки, що обумовлюють її сутність, особливості та місце в системі юридичних наук» (с. 110);

- висновок, що «… правова ідеологія та теоретична юридична наука доповнюють одна одну, залишаючись самодостатніми та самостійними» (с. 149);

- виокремлення шляхів підвищення ефективності наукової основи правової ідеології (с. 199 – 200).

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що автору вдалось отримати вагомі результати узагальнення матеріалу, що раніше не був предметом

наукового аналізу, які мають значення для подальших наукових досліджень, а саме формування нової, більш якісної теоретичної юридичної науки як доктринальної основи правової ідеології. Враховуючи це слід зробити висновок, що результати дослідження слугують поглибленню розуміння складних теоретико-правових понять і категорій. Вони методологічно збагачують теоретичну юридичну науку, істотно удосконалюють її доктрину та викладання юридичних навчальних дисциплін.

Практичне значення отриманих результатів вбачається передусім у тому, що окремі положення і висновки роботи можна використати для подальшої розробки конкретних практичних рекомендацій щодо удосконалення процесу формування правової держави і громадянського суспільства, підвищення ефективності формування і функціонування права та юридичної науки, як системи науково-обґрунтованих та підтверджених юридичною практикою теорій, концепцій, доктрин, ідей. Результати цього дослідження обов'язково мають знайти своє застосування при підготовці нових підручників та навчальних посібників, курсів лекцій, викладанні теоретико-правових дисциплін.

Висновки та положення роботи дістали належну апробацію. Зокрема, матеріали дисертації обговорювались та отримали схвалення на різного рівня зібраннях науковців – 6 міжнародних науково-практичних конференціях. Основні положення роботи з достатньою повнотою викладені у публікаціях автора, які оприлюднені у фахових виданнях, а саме: 4 – статті у фахових виданнях України з юридичних наук (3 з яких внесені до міжнародних наукометричних баз даних); 1 – стаття у зарубіжному науковому періодичному виданні (с. 11). Зміст публікацій та автореферату відображають основні положення та висновки дисертації.

Обґрунтованість висновків та рекомендацій базується на тому, що автор свою позицію будує на результатах коректно проведених узагальнень значного за обсягом та достатнього за інформативністю теоретичного, емпіричного та нормативного матеріалу (у списку використаних джерел 298 найменувань). Не

викликає сумнівів і методологічна основа роботи, яку складають різноманітні методи дослідження, знання із різних галузей науки та практики. Сказане свідчить на користь достатньої обґрунтованості висновків та рекомендацій автора.

Загалом дисертаційне дослідження по обраній темі Очколяс Д.В. здійснив на передовій методологічній основі, достатніх даних філософії, соціології, політології, юриспруденції, на базі глибокого аналізу теоретичних, історичних та інших джерел і аргументованої полеміки. В роботі вносяться, такі, що заслуговують на увагу, пропозиції по сучасному розумінню та удосконаленню юридичної науки та юридичних навчальних дисциплін. Дисертація написана зрозумілою мовою і, безсумнівно, викличе інтерес вчених-юристів, аспірантів, магістрантів, усіх хто цікавиться проблемами юридичної науки та освіти.

Однак, як і кожна фундаментальна робота, що присвячена складній та мало дослідженій темі, дисертація Очколяса Д.В. містить деякі положення, які потребують певних уточнень чи більш детального розгляду або ж обґрунтування.

1. Здається недовершеною, незакінченою думка автора виказана ним на с 48, 51 дисертаційного дослідження, у відповідності до якої «порівняльно-правовий метод полягає у зіставленні державних і правових систем, інститутів, категорій з метою виявлення рис подібності або відмінності між ними».

З приводу цього хотілося б зауважити здобувачеві, що порівняльний, та його модифікація у праві, порівняльно-правовий метод, полягають у зіставленні державних і правових систем, інститутів, категорій, явищ, доктрин, теорій, концепцій і т. д. з метою виявлення рис подібності, тотожності, відмінності або протилежності між ними. Втім це дійсно питання, яке не однозначно тлумачиться у юридичній науці.

2. Є дещо дискусійним висновок Очколяса Д.В. згідно якого «Предмет теоретичної юридичної науки пов'язаний зі змістом наукової дисципліни; об'єкт - з теоретичним мовою наукової дисципліни або мовою спілкування про предмет наукової дисципліни. Вони також доповнюють і визначають один

одного, оскільки предмет конкретної теорії існує тільки в межах певної теоретичної мови» (с. 100). Теоретична юридична наука існує як юридична наука та навчальна дисципліна, а тому, і теоретична юридична наука і теоретична юридична навчальна дисципліна не можуть не мати власних, умовно відокремлених, об'єкту та предмету дослідження, у всякому іншому випадку, вони просто втрачали б сенс існування. Беззаперечно, що їх об'єкти та предмети дуже тісно взаємопов'язані. Однак, об'єкт завжди є більш широким поняттям, яке охоплює собою певний вид, тип, систему, якогось державно-правового явища, а предмет знаходиться у межах об'єкта і відображає конкретне, одиничне, персоніфіковане, індивідуалізоване державно-правове явище.

3. Надміру оптимістичним є твердження здобувача, за яким «Якщо ж говорити про стан громадянського суспільства, то, незважаючи на те, що Україна вже понад чверть століття є суверенною, незалежною, демократичною, соціальною державою, етап формування та розвитку громадянського суспільства ще триває і є доволі затяжним» (с. 144). До речі, ця ж думка дублюється і на с. 187. Особливо у частині тлумачення України суверенною, незалежною та соціальною державою. Здається, що формування України соціальною державною це навіть не віддалена, а дуже далека перспектива.

Разом з тим, висловлені зауваження та пропозиції відображають мою особисту позицію та не впливають на загальну позитиву оцінку цієї роботи.

Все вищенаведене свідчить про те, що у дисертації Очколяса Д.В. на високому теоретичному рівні запропоноване розв'язання надзвичайно важливих сучасних проблем теорії та історії держави і права, історії політичних і правових учень, а тому це дослідження є значним внеском у відповідну науку. Дисертація Очколяса Д.В. має, насамперед, теоретичне значення. Положення і висновки цієї дисертації можуть і повинні бути використаними в науковому та освітньому процесах. Висновки і положення дисертації можуть бути використаними у навчальному процесі для підготовки усіх видів занять по

предметах «Теорія держави і права», «Юридична деонтологія», Методологія юридичної науки», тощо.

Отже, дисертаційне дослідження Очколяса Дмитра Вікторовича «Теоретична юридична наука як доктринальна основа правової ідеології», за своїм змістом, науковими результатами, новизною та іншими якісними та формальними ознаками відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів» (зі змінами) від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:
директор навчально-наукового інституту
«Юридичний інститут ДВНЗ «Київський
національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,
доктор юридичних наук, професор А. М. Колодій.

Проректор з науково-педагогічної роботи Т. Є. Обаленська